

Г. В. ПІСКУРСЬКА (аспірант)
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ПЛЮРИЛІНГВІЗМ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВТНЗ

У статті розглянуто один із сучасних напрямів мовної освіти у ВТНЗ – плюрилінгвальний підхід до викладання мов. Автор коротко характеризує стан мультилінгвального суспільства в Україні, проводить аналіз досліджень з питання плюрилінгвальної освіти. У статті також з'ясовано різницю між поняттями «мультилінгвізм» і «плюрилінгвізм», описані базові принципи плюрилінгвальної освіти, прослідковано, яким чином ці принципи відображені в процесі професійної підготовки студентів у ВТНЗ та охарактеризовані ключові компоненти професійної плюрилінгвальної освіти.

Ключові слова: плюрилінгвізм, професійна плюрилінгвальна освіта, плюрилінгвальна компетенція.

Постановка проблеми. Україна є полікультурною і багатонаціональною державою, тому в умовах сучасних тенденцій вищої освіти, які спрямовані на реалізацію принципів Болонської декларації, однією з базових положень якої є створення європейського світового «простору знання», методологія і зміст професійної освіти загалом, і мовної зокрема, потребують постійного оновлення.

Для більшості населення України рідною є українська мова. У ній акумульовано ментальність, знання, життєвий досвід і культуру українського народу. Для значної кількості громадян України рідною є російська мова, якою вільно володіє більшість мешканців нашої країни. Це мова міжнародного спілкування, одна із поширених міжнародних мов, близькоспоріднена з українською. Частина населення України становлять мовні меншини. За законодавством України вони мають право на задоволення своїх освітніх і культурних потреб рідною мовою. Розширення кола мов, що вивчаються в вищих навчальних закладах, значною мірою характеризує професійну мовну освіту в Україні загалом.

Аналіз досліджень. Питанню мовної освіти присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Багатомовність, як категорія міждисциплінарного знання, досліджувалось як з лінгвістичних (У. Вайнрайх, Л. Завадовський, Е. Хауген, Н.Б. Мечковська, Л.В. Щерба та ін.), так і з психологічних (Л.С. Виготський, Є.М. Верещагін, Н.В. Імедадзе та ін.) позицій [2, с.3].

Дисертаційні дослідження О.Н. Іванової, К.Н. Борисової, О.В. Ситнікової, Л.Б. Бончани, Ю.І. Трофімової присвячені проблемам викладання іноземної мови на базі національних мов або двох іноземних мов через їх послідовне оволодіння. Існує низка досліджень, які стосуються проблем навчання багатомовності шляхом викладання декількох мов одночасно (М.В. Барішніков, М.О. Бодоньї) [2, с.4].

Однак, слід зазначити, що питання формування професійного плюрилінгвізму студентів, які навчаються в вищих технічних навчальних закладах (ВТНЗ), не є достатньо розробленим, що й обумовлює **актуальність** даної статті. Розкрити сутність плюрилінгвізму як фактора модернізації професійної підготовки студентів ВТНЗ допоможе виконання наступних **цілей**:

1. проаналізувати основні програмні документи Ради Європи щодо мовної освіти;
2. з'ясувати різницю між поняттями «мультилінгвізм» і «плюрилінгвізм»;
3. охарактеризувати основні принципи професійної плюрилінгвальної освіти у ВТНЗ;
4. описати основні характеристики та ключові компоненти професійної плюрилінгвальної освіти.

Основні принципи плюрилінгвальної освіти містяться у наступних документах Ради Європи та Європейського мовного центру: *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* [1], *Керівництво з проведення мовної політики у сфері освіти в Європі* [4], *Принципи і дескриптори підходу до вивчення мов і культур на основі плюрилінгвізму та плюрикультуралізму (CARAP)* [6], *Плюрилінгвальна і міжкультурна освіта як право громадянина* [8], *Плюрилінгвальна і міжкультурна освіта як проект* [7].

Особливу увагу слід приділити розмежуванню понять «плюрилінгвізм» і «мультилінгвізм». Поняття «плюрилінгвізм» у цих документах розуміється як володіння одним індивідом декількома мовами, а «мультилінгвізм» - це співіснування декількох мов у єдиному просторі

спілкування [1, с.4]. Визнання мультилінгвізму суспільства і плюрилінгвізму індивідуума є основним положенням мовної політики Ради Європи. Слід зазначити, що концепт «плюрилінгвізм» можна розглядати під різними кутами. Так, якщо для Європейського Союзу домінуючим є політичний аспект (громадянське виховання в дусі демократії, соціальної та національної толерантності, захист прав національних меншин, збереження європейської мовної різноманітності) [5, с.10], то для вітчизняного вищого освітнього простору пріоритетним є педагогічний/дидактичний аспект (формування єдиної професійної плюрилінгвальної компетенції, розширення професійного мовного репертуару плюрилінгвальної мовної особистості) [3, с.6].

Процес розвитку професійної плюрилінгвальної освіти базується на фундаментальних принципах, що сформульовані Радою Європи щодо мовної політики.

Перший принцип: кожне суспільство мультилінгвальне. Студенти, які навчаються у ВТНЗ, характеризується власним мультилінгвізмом, який складається з «традиційного набору мов», що формують культурну спадщину. До цього традиційного набору входять національна(-) мова(-и), мови національних меншин, регіональні мови або діалекти [7, с.4].

Завдяки зростаючій економічній і професійній мобільності крім цього «звичайного», спадкового мультилінгвізму, в сучасних ВТНЗ розвиваються ще більш розширені мовні різноманітності. Тобто виникає «зовнішній мультилінгвізм», який розвивається у процесі глобалізації та відкриття кордонів між країнами [4, с.5].

Другий принцип: кожна мова плюральна. Мова не є однорідною та уніфікованою системою. Будь-яка мова – це сукупність численних варіантів, що перетинаються між собою. Система мови може включати в себе наступне:

- варіанти мови у часовому просторі, спричинені різними чинниками (соціальними та економічними змінами, контактом між мовами), які є результатами процесу адаптації до нових потреб і процесів, що проходять всередині мовних систем (спрощення, урізноманітнення);
- варіанти мови у просторовому аспекті, які залежать від географічних зон, де користуються однією мовою (акцент, інтонація, словниковий склад, мовленнєві звороти та ін.);
- варіанти усного або писемного мовлення, які характеризуються типом дискурсу, синтаксисом, словниковим складом, стилем мовлення;
- варіанти мови, які залежать від засобів, що використовуються (особистий контакт або телефонна розмова, електронний або звичайний лист, газетна стаття, телевізійна новина або інтернет-блог та ін.);
- варіанти мови залежно від соціальної групи;
- варіанти мови залежно від спеціалізованого дискурсу, технічної мови або наукової сфери, які можуть увійти до загального використання;
- варіанти мови, які виникають завдяки використанню мовної гри, гумору чи іронії, колективної або індивідуальної творчості (художня література, комікси, рекламні слогани, пісні, скетчи та ін.), що є частиною письмового, аудіовізуального або звукового аспектів життя [7, с.5].

Третій принцип: кожний навчальний заклад відкритий плюралізму мов і культур. ВТНЗ представляють собою простір відкритий для плюралізму мов і культур, де навчаються студенти з різним мовним репертуаром, які спілкуються однією спільною мовою та володіють різними мовними варіантами. Отже, ціллю навчання є одночасне оволодіння професійною мовою навчання та розвиток додаткового фахового мовного багажу [7, с.6].

Четвертий принцип: освіта плюрилінгвальна в різній мірі. Згідно з документами Ради Європи щодо мовної політики, вища освіта повинна бути плюрилінгвальною, оскільки ВТНЗ беруть до уваги мовні розбіжності, які існують в кожному суспільстві, і які обумовлюють створення індивідуального професійного мовного репертуару кожного студента. Крім того, у ВТНЗ створюються умови для викладання професійно-орієнтованої офіційної мови навчання, яка необов'язково збігається з рідною мовою студентів, та умови для ознайомлення їх з варіантами офіційної/національної мови, а також для розширення початкового професійного мовного репертуару студентів [7, с.6].

П'ятий принцип: кожна особа плюральна. ВТНЗ є одним з місць, де проходить соціалізація, особистий розвиток і професійне становлення студента. З одного боку, студент здатен контролювати різні аспекти своєї особистості та ідентифікувати себе як єдине ціле. З іншого боку, студент вважається плюральною особистістю, оскільки кожен член суспільства сьогодні є учасником багатьох соціальних та професійних груп та мереж, і розглядається як складна особистість, яка виконує численні ролі. Завданням ВТНЗ, таким чином, є розвиток плюральної особистості студента шляхом формування професійної плюрилінгвальної компетенції, тобто вміння студента користуватися різними мовними ресурсами та навичками плюрилінгвального репертуару для

досягнення певної мети спілкування у професійній сфері [7, с.7].

З точки зору методики викладання, плюрилінгвальна професійна освіта не вимагає розробки кардинально нових методів навчання мовам, а потребує переосмислення перспектив у зв'язку з тим, що плюрилінгвальна освіта у ВНЗ охоплює не лише іноземні мови професійного спрямування, а всі мови лінгвістичного репертуару учня, офіційну мову навчання і всі предмети, викладання котрих уможливується застосуванням мови.

Плюрилінгвальна освіта розглядається як світова мовна освіта, яка охоплює всі мови навчання у всіх професійних сферах і є фундаментом для формування особистості відкритої для мовної і культурної різноманітності, оскільки мова – це відображення різних культур. Світова мовна освіта спрямована на розвиток професійної плюрилінгвальної компетенції студентів [8, с.3].

Професійна плюрилінгвальна компетенція – це здатність студента накопичувати та користуватися компетенціями різного рівня в різних мовах для виконання різноманітних професійних функцій. Головне завдання професійної плюрилінгвальної освіти – розвивати цю компетенцію [7, с.8].

Професійна плюрилінгвальна компетенція не є однорідною компетенцією, оскільки рівень опанування тією чи іншою мовою професійного спрямування може бути різним, досвід взаємодії з культурами також може бути різним, крім того, мовні навички і культурний досвід можуть змінюватися впродовж життя людини.

Згідно положень основних програмних документів Ради Європи [7, с.10], плюрилінгвальна освіта охоплює викладання і навчання певних мов, які наочно наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

МОВИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ, що представлені у навчальному закладі (як частина навчального плану та/або як частина репертуару учня)		
Мови регіональні, мови національних меншин і мігрантів – коли вони не є мовами навчання іншим предметам, але визнаються у рамках навчального плану або за його межами.	Мова(и) навчання - державна, національна, регіональна або мова меншин, якщо вона є офіційним засобом навчання.	Іноземна мова(и), яка/які можуть стати, частково або повністю, другою мовою навчання у випадку білінгвальної освіти.
Мова як навчальний предмет		Мова як засіб викладання інших предметів

Висновки. Впровадження принципів плюрилінгвального підходу є важливим етапом процесу модернізації професійної освіти України. Для відповідності новим вимогам, викладачі мов мають у своєму розпорядженні програмні документи, розроблені Радою Європи. Це ті інструменти, які відповідають реальним потребам в більш ефективному викладанні мов, оцінюванні рівнів компетентності учнів та підтвердженні комунікативного аспекту професійної освіти.

Список використаної літератури

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С.Ю. Ніколаєва. - К.: Ленвіт, 2003. - 273с.
2. Евдокимова Н.В. Концепция формирования многоязычной компетенции студентов неязыковых специальностей: автореф. дис...д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 / Н.В. Евдокимова; РГЭУ «РИНХ». – Ставрополь, 2009. – 44 с.
3. Кручинина А.А. Многоязычие в языковой политике вуза на современном этапе: теория и практика / А.А. Кручинина // Иностранные языки в экономических вузах России: Всероссийский научно-информационный альманах. – 2011. - № 10. – 170 с.
4. Beacco J.-C. Guide for the Development of Language Education Policies in Europe / J.-C. Beacco, M. BYRAM. - Strasbourg: Council of Europe, 2009. – 19 p.
5. Breidbach S. Plurilingualism, democratic citizenship in Europe and the role of English / S. Breidbach. - Strasbourg: Council of Europe, 2003. – 24 p.
6. CARAP: Framework of reference for pluralistic approaches to languages and cultures [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://carap.ecml.at>.
7. Plurilingual and intercultural education as a project / Ed. by M.Cavalli, D.Coste, A.Crişan, P.-H. van de Ven. - Strasbourg: Council of Europe, 2009. – 14 p.
8. Plurilingual and intercultural education as a right / Ed. by M.Cavalli, D.Coste, A.Crişan, P.-H. van de Ven. - Strasbourg: Council of Europe, 2009. – 10 p.

А. В. Пискурская. Плюрилингвизм как фактор модернизации профессиональной подготовки во ВТУЗах

В статье рассмотрено одно из направлений современного языкового образования во ВТУЗах – плюрилингвальный подход к преподаванию языков. Автор кратко характеризует состояние мультилингвального общества в Украине, проводит анализ исследований по вопросу плюрилингвального образования. В статье также выявлена разница между понятиями «мультилингвизм» и «плюрилингвизм», описаны базовые принципы плюрилингвального образования, прослежено, каким образом эти принципы отображаются в процессе профессиональной подготовки студентов в ВТУЗ и охарактеризованы ключевые компоненты профессионального плюрилингвального образования.

Ключевые слова: плюрилингвизм, профессиональное плюрилингвальное образование, плюрилингвальная компетенция.

A. Piskurskaya. Plurilingualism as the Factor of Modernization of Professional Education in Higher Technical Educational Institutions

One of the priority directions of the Council of Europe activities is working out the language policy and building up a common communicative space. Language policy has been developed in the EU since its foundation and its basic principles are formulated in numerous program documents of the Council of Europe. However, Ukraine is still isolated from the EU by the language barrier which is perceived as an obstacle for its joining the European communicative, educational and professional space. The aims of Ukrainian educational system needs reconsidering with the view to overcome language barriers between the EU and Ukraine. Necessity of designing language policy in higher educational institutions should be specially emphasized in terms of its professional orientation. The article focuses on one of the tendencies of modern language education in higher technical educational establishments, i.e. plurilingual approach towards language teaching which presupposes extension of linguistic repertoire of students. The author briefly provides characteristics of multilingual society in Ukraine which comprises numerous groups of people representing various nationalities and carries out the analysis of the research on plurilingual education. Besides, the difference between the concepts “multilingualism” and “plurilingualism” is clarified as the opposition of multilingual society and plurilingual individual. Key components of professional plurilingual education, i.e. language of schooling, regional, minority languages, and foreign languages, are characterized.

Key words: plurilingualism, professional plurilingual education, plurilingual competence.